

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

Document de debat per al XIII Encontre de Consells Escolars Autònoms i de l'Estat.

Els educadors a la societat del segle XXI

Els educadors i la societat expectatives mútues.

La societat en què vivim està experimentant canvis profunds pel que fa a la diversitat de valors, de models d'organització familiar, a l'impacte de les tecnologies de la comunicació, a l'ampliació dels coneixements, al major contacte entre cultures diferents, als avantatges i inconvenients de la progressiva globalització. Tots aquests canvis repercuteixen a modificar el que la societat demanda de l'escola.

Els models d'organització familiar són de cada vegada més diversos i per molts de motius es redueixen les possibilitats que tenen els pares per atendre la formació dels seus fills, i per això descarreguen en les institucions escolars bona part de les funcions formatives que tradicionalment atenien les famílies.

Tots aquests canvis conflueixen en el fet que cada vegada són més importants les expectatives i exigències que la societat té respecte al sistema educatiu i es van ampliant de manera molt important les missions de l'escola. S'exigeix de l'escola tot allò que la societat no aconsegueix resoldre: transmissió de valors i socialització, compensació de les diferències socials i personals, eliminació dels prejudicis sexistes i racistes, respecte per totes les cultures, formació per mantenir la pròpia identitat cultural, educació per a la salut, transmissió dels coneixements i de les habilitats necessàries per a una correcta integració en el món laboral i en una economia competitiva, etc.

S'ha trencat aquella clàssica distinció entre la funció d'instruir, que era pròpia de l'escola, i la de formar, que era pròpia de la societat i, en particular, de les famílies. En conseqüència, bona part de la responsabilitat d'instruir i formar ha passat a ser de l'escola.

La superació, per una part, dels models d'exclusió escolar que havien caracteritzat els nostres sistemes educatius i, per altra, la introducció d'un model de plena escolarització i d'ampliació de l'ensenyament obligatori han incrementat molt l'abast social de l'escola.

Aquest canvi ha suposat una revolució sense precedents i ha comportat una major diversitat dels interessos, les capacitats i actituds dels alumnes que els mecanismes d'exclusió anteriors s'encarregaven d'homogeneïtzar.

Cal adaptar el sistema als alumnes, vertaders protagonistes del fet educatiu, per tal d'oferir-los el que necessiten i per treure al màxim les seves potencialitats.

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

L'escola ha hagut de fer front a aquests canvis amb recursos, models organitzatius, de formació del professorat i amb tècniques pròpies dels sistemes educatius tradicionals. A més, també en ocasions ha de contrarestar les influències que sobre els nins i els adolescents tenen altres canals com la publicitat o els mitjans de comunicació. La capacitat de penetració dels mitjans audiovisuals mai no podrà ser contrarestada per l'actuació dispersa i limitada dels nostres professors i escoles.

La distorsió entre la ràpida modificació de les demandes socials que es fan a l'escola i la lentitud del canvi de les estructures escolars per fer front a aquests canvis està creant actualment fortes tensions i conflictes. El desencís s'estén entre els docents i cada vegada la societat es més exigent amb l'escola.

Els educadors no gaudeixen actualment dels recursos necessaris per fer front als nous reptes que s'imposen en l'educació. No es pot parlar exclusivament de la manca de recursos econòmics, sinó també de formació, d'elements de motivació, d'instruments organitzatius flexibles per poder adequar l'oferta educativa a les característiques dels alumnes i a l'entorn cultural.

Les noves funcions que s'exigeixen a l'escola fan necessària la intervenció d'altres especialistes com assistents socials, assessors i consellers en temes psicològics i mèdics, animadors i monitors d'activitats escolars, personal de restauració, d'administració, etc. Cal que tots aquests professionals col·laborin estretament amb els docents i se sentin compromesos amb els objectius educatius generals.

L'escola necessita també cada cop més el compromís i la col·laboració del conjunt de la societat: pares, institucions públiques i societat civil. S'ha de redistribuir amb nous paràmetres la responsabilitat de l'actuació educativa. No es pot deixar sola l'escola ni els docents com a únics responsables de la formació dels futurs ciutadans. S'han de crear consensos pel que fa als programes d'actuació amb nins i joves que comprometin totes les institucions i associacions.

Els problemes del sistema educatiu no són només d'inversió, ni de dedicació del professorat.

És una qüestió de responsabilitat col·lectiva. No es pot pretendre que l'educació solucioni tots els problemes socials pendents i la resta de la societat s'inhibeixi de les seves responsabilitats educatives. S'ha de caminar cap a un pacte social per l'educació.

Qualsevol reflexió que es faci en relació amb la funció educativa ha de comportar la convicció que mantenir l'equitat i eliminar l'exclusió social són un aspecte important de la qualitat educativa.

Propostes:

S'han de revisar els currículums de l'educació bàsica per introduir continguts més funcionals d'acord amb la cultura i la societat actual.

S'ha de donar major autonomia als centres escolars per adequar-ne l'organització, les programacions i estratègies educatives a les característiques concretes dels seus alumnes i al seu entorn cultural i social amb la participació de tota la comunitat educativa.

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

S'ha de reforçar i motivar el compromís i participació dels docents i de tota la comunitat educativa en la definició, el seguiment i l'avaluació del model educatiu propi de cada centre escolar per aconseguir autèntiques comunitats educatives.

S'ha d'incrementar el nivell de reconeixement i de prestigi social dels docents, valorant i respectant la seva professionalitat i dotant-los d'instruments per reforçar-ne l'autoritat professional.

S'ha de potenciar la funció assessora de la inspecció educativa de manera que puguin ajudar els docents a resoldre els problemes i millorar-ne l'actuació diària.

S'han de regular i exigir els deures educatius dels pares i la seva responsabilitat a col·laborar amb l'escola com una derivació del dret a l'educació que tenen els nins i els joves. Amb aquesta finalitat s'ha de garantir la informació als pares i estimular la seva participació.

S'han d'establir instàncies a nivell local per coordinar l'actuació educativa de l'escola amb la de la resta d'institucions i associacions, d'oci, esportives, etc., amb la participació de tota la comunitat educativa.

Les actuacions de les institucions públiques i d'altres associacions dirigides a nins i joves s'han de sotmetre a normes i directrius concordants amb els objectius educatius i ser programades amb la participació de la comunitat educativa.

Tasques i funcions dels educadors: l'acció tutorial

L'actuació educativa ha de donar molta importància a la transmissió de valors i actituds. Per aquest motiu, s'ha de potenciar la funció tutorial dels docents. S'ha d'entendre que aquesta funció ha de ser responsabilitat de tot el professorat encara que aquesta funció, pel que fa a un grup d'alumnes, pugui ser assumida de forma més especialitzada per algun dels docents.

L'actuació tutorial no es pot limitar exclusivament a les qüestions acadèmiques i cal fer-la extensiva a totes les dimensions de la personalitat de l'alumne. Això comporta que els docents esdevinguin pròpiament assessors i consultors personals dels seus alumnes i que puguin tenir informació dels interessos, activitats, problemes, etc., dels seus alumnes no limitades exclusivament a l'àmbit escolar. Aquesta orientació de la funció tutorial comporta canvis importants en el model de formació del professorat i en les formes de desenvolupar la tutoria.

L'actuació tutorial, especialment en els casos d'alumnes amb més dificultats, ha de comportar un autèntic seguiment personal i implicar la intervenció del tutor en el disseny d'actuacions, fins i tot fora de l'escola amb una estreta relació amb els pares i la col·laboració d'altres associacions i institucions.

La funció tutorial que ha de complir l'escola no es pot deslligar de l'atenció que han de tenir les institucions públiques i la societat civil en el seu conjunt cap als nins i joves. Cal establir la coordinació d'iniciatives entre les administracions educatives i de joventut, a nivell autonòmic i municipal implicant l'escola i els diversos agents socials per aconseguir objectius comuns.

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

Propostes:

S'ha d'incentivar la funció tutorial reduint la seva dedicació lectiva per poder dedicar més temps a les tutories de grup i individuals, a la comunicació amb els pares, a obtenir la informació necessària per desenvolupar la seva funció i la coordinació dels equips docents.

El programa d'acció tutorial, PAT, ha de ser l'element vertebrador del quefer educatiu i de tota l'activitat escolar.

S'han de seleccionar els tutors de grup d'entre aquelles persones que millor coneguin el grup d'alumnes i més capacitades estiguin per la seva formació.

La tutoria ha de ser feina a desenvolupar pel professorat amb experiència.

Pels grups amb característiques especials es podria crear la tutoria compartida i en alguns casos la tutoria individual (temporal o definitiva) que permetés dissenyar alternatives específiques per als alumnes específics.

Tots els professors que fan classe a un curs, han d'ésser corresponsables, en tant que, des de la seva àrea, incideixen en l'educació i la formació del grup d'alumnes, com a individus i com a col·lectiu.

S'han de cercar maneres d'introduir dins els horaris escolars més activitats de tutoria que facin possible atendre la formació personal de l'alumne i la detecció primerenca de problemes.

La dotació de personal dels equips d'orientació s'ha d'incrementar d'acord amb el nombre d'alumnes del centre.

S'han de crear instàncies de coordinació entre les administracions educatives i les de joventut, tant a nivell autonòmic com local, per coordinar les actuacions en el camp escolar i fora de l'escola amb la participació de representants de la comunitat educativa.

La formació tutorial no és cap assignatura troncal en els plans d'estudi, si de cas una optativa. S'han de revisar els plans d'estudi per tal de garantir que la funció tutorial figuri en la formació inicial.

La formació inicial i continuada dels educadors.

Com s'ha comentat abans, la societat en què vivim està immersa en un complicat procés de transformació. Una transformació no planificada que afecta la forma com ens organitzam, com treballam, com ens relacionam i com aprenem. Aquests canvis tenen un reflex visible a l'escola com a institució encarregada de formar els nous ciutadans. Els nostres alumnes disposen avui de moltes més fonts d'informació que la que tenien fa deu anys. Fonts d'informació que, aportades per les noves tecnologies de la informació i la comunicació, fan necessari un replantejament de les funcions que tradicionalment s'han assignat a les escoles i als professionals que hi treballen. Com afecten aquests canvis els educadors? Com hem de repensar el treball del professorat en aquestes noves circumstàncies? Com s'haurien de formar els nous professors?

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

Una formació inicial i permanent dels educadors és una exigència clau per respondre amb èxit a les demandes educatives. És possible que bona part dels problemes que pateix actualment el nostre sistema educatiu siguin causats per l'endarreriment per ajustar els sistemes de formació inicial i permanent a les noves funcions que es reclamen a l'educació.

La formació continuada del professorat, que constitueix un dret i un deure dels professionals, s'ha de preveure dins l'horari de permanència al centre i tenint en compte les necessitats individuals i col·lectives de la comunitat educativa.

La intervenció educativa dels pares en la societat actual esdevé una tasca difícil. La seva funció no es pot basar en el principi d'autoritat i en la imposició de normes. Una part dels pares reclama ajuda pel que fa a la seva formació com a educadors. Reclama instruments per comprendre millor els fills i millorar la comunicació amb ells.

Propostes:

Els sistemes de formació inicial del professorat, de tots els nivells, han d'incorporar a més de la formació científica i cultural, la capacitat psicopedagògica necessària per atendre les funcions que se'ls exigeix.

Sense perjudici de l'autonomia universitària, la comunitat educativa, representada pels consells escolars de cada comunitat autònoma, ha de poder donar la seva opinió en relació amb els plans d'estudi per a la formació de professionals de l'ensenyament.

La formació inicial dels futurs ensenyants ha de tenir nivell de llicenciatura:

a. Ampliant els estudis de magisteri:

- Tornant al mestre generalista, matisant l'entrada d'especialistes dins l'aula.
- Ampliant el currículum amb àrees com tècniques de grups, tutoria, noves tecnologies, educació per a la democràcia, multiculturalisme i cultura pròpia com a mecanismes d'integració, temàtiques en general que apropin i permetin resoldre la problemàtica de l'aula, etc.
- Els plans d'estudi per a la formació de mestres s'han d'orientar a proporcionar els coneixements teoricopràctics necessaris d'acord amb la realitat cultural de l'entorn i de les necessitats del sistema educatiu. Proposam un canvi en les assignatures actuals i l'organització dels plans d'estudi per nuclis de coneixements i d'habilitats dirigits a resoldre els problemes reals que es plantegen a l'aula. Les matèries considerades actualment com a transversals —educació per a la democràcia; educació multicultural, etc.— s'haurien de convertir en nuclis o tòpics centrals i fonamentals de la formació dels futurs mestres.

b. Caldria canviar totalment els estudis dels professors de secundària, tal com estan plantejats actualment, i rebutjar els CAP i CP, Proposam:

- Per aquells que es vulguin dedicar a l'ensenyament, canvis del currículum de la carrera amb la inclusió de formació didàctica, pedagògica, psicològica i de pràctiques en els centres...

CONSELL ESCOLAR DE LES ILLES BALEARS

- Manco especialització i més ciències integrades que permetin donar una visió més global de les diferents àrees i aprenentatges i reduir el nombre de professors per curs, la qual cosa facilitaria el coneixement dels alumnes i el seu aprenentatge com també les reunions i coordinacions dels equips educatius i departaments.
- Possibilitat de convalidacions per als que cursin altres carreres i que basti fer els crèdits pedagògics i psicològics i de pràctiques que no han fet.
- Provisionalment, i fins que hi hagi un canvi de pla d'estudis, que la càrrega lectiva específica de l'ensenyament es faci conjuntament amb la Facultat de Pedagogia i mitjançant crèdits obligatoris.

S'ha de treballar en un nou sistema d'accés.

Els models de formació permanent han de completar i adequar la formació inicial i han de permetre l'adquisició de noves tècniques i coneixements, i especialment l'increment de la capacitat per autoavaluar l'eficàcia de la tasca docent i la innovació educativa per explorar nous recursos per millorar-la.

Introduir la figura del professor tutor per als ensenyants que comencin a treballar, per tal de guiar els seus primers passos per passar de la formació acadèmica a la pràctica educativa.

S'ha de fomentar i incloure dins la funció docent, la investigació com una manera de millorar l'actuació educativa. Amb aquesta finalitat s'ha de motivar la creació d'equips de treball de docents que treballin amb col·laboració amb la universitat i reconèixer la seva feina com a part de l'horari laboral i valorant la participació dels professors en aquests grups.

S'han d'afavorir i motivar les iniciatives d'innovació que proposin els docents per millorar l'eficàcia de l'acció educativa.

S'han d'organitzar activitats de formació per a pares amb la participació de les associacions que representen aquest col·lectiu. La participació dels pares en aquestes activitats ha de ser exigida d'acord amb el dret que tenen els nins i joves a l'educació.

Macià Garcias Salvà

Bernat Sureda Garcia

Palma, 26 d'abril de 2002